EESTI KEELE ALLKEELED

Ükski keel ei ole homogeenne. Eri situatsioonides, eri kaasvestlejatega, eri paikades on keelekasutus erinev. Seega võime rääkida ühe keele erinevatest variantidest, mida nimetatakse allkeelteks.
Allkeel on keele variant, mida kasutatakse järjekindlalt teatud kasutussituatsioonides või inimrühmades ning millel on omad keelelised kasutusnormid või -normingud.
Allkeelte arv, kujunemine ja omavahelised suhted sõltuvad konkreetse ühiskonna sotsiokultuurilistest iseärasusest, hoiakutest, üldisest keelesituatsioonist jms. Allkeel ei tähista variantide hierarhilisi suhteid. Allkeelte vahel pole järske piire ning nad erinevad üksteisest eri keeletasandeil. Nii erineb suuline keel kirjalikust ennekõike süntaksi poolest, samas kohamurded erinevad üksteisest ennekõike morfoloogia ja häälduse poolest. Mõni allkeel erineb teistest ainult sõnavara ja mõningate spetsiifiliste konstruktsioonide poolest.

ALLKEELTE OMAVAHELISED SUHTED

Kodifitseerimise alusel

Kirjakeel ⟷ mittenormikeeled

Kasutajakesksed ja kasutuskesksed allkeeled

KASUTAJAKESKSED		KASUTUSKESKSED

• kohamurded
• piirkondlikud keelekujud
• pärandkeeled
• diasporaamurded
• sotsiaalmurded
• rühmakeeled (sh noorte sõlang)
• viipekeeled
	⟷	• suuline/kirjalik
		• spontaanne/redigeeritud
		• argine/ametlik-avalik
		• dialoog/monoloog
		  · kõnekeel
		  · argikeel
		  · internetisuhtluse keel
		  · erinevad kitsad registrid (asjaajamise keel, teaduskeel, poekeel jms)

Kirjakeel on Eesti ühiskonnas kõrgesti väärtustatud allkeel, kuna see täidab eesti rahvuse konsolideerimisfunktsiooni. Tänapäevane kirjakeel on kodifitseeritud – kirjakeele grammatikates, õigekeelsussõnaraamatus jm sätestatud normingutega on kodifitseeritud grammatika ja väiksemal määral ka sõnavara. Kirjakeele normingud ei ole igavesed. Kuna keel muutub, siis muudetakse vajaduse korral ka norminguid.
Eesti moodsa kirjakeele kui sündiva eesti rahvuse sümboli hoogne areng toimus alates 19. sajandi teisest poolest ja langes kokku seisusliku ühiskonna lagunemisega. See tähendas ühtlasi uute keelesuhete teket: eesti kirjakeel pidi olema kogu eesti rahvast ühendav keel, mis on ühtemoodi kättesaadav linlastele, maaelanikele, eestlastele ja vähemustele.
Eesti Vabariigi algusajal 1920.–1930. aastatel oli tähtis, et kõik Eesti elanikud omandaksid eesti kirjakeele. Suhtumine murretesse sarnanes Euroopas valitsenud seisukohtadega: neid peab uurima, nad on kirjakeele rikastamise allikas ning annavad teavet keele ajaloo ja muutumise kohta, kuid suund on kirjakeelel põhineva ühtse keelekasutuse poole.
Kirjakeelse kooliharidusse, massimeedia ja kirjakeele propaganda mõjul taandusid ja tasandusid kohamurded 20. sajandi teiseks pooleks. Samas pole kohamurded jäljetult kadunud, neist on jäänud alles häälduslikku eripäraga **aktsendid** (nt saare aktsent). Teisalt on viimaste aastakümnete jooksul osa murdeid arenenud **piirkondlikeks keelteks**, millest on saanud kohaliku identiteedi markeerijad (Võru keel).
Ajaloolistel põhjustel puudus Eestis omakeelne aristokraatia, sellega puudus ka omakeelne kultuurieliit, kelle keelekasutust väärtustada ja eeskujuks võtta. 1918. a sündinud Eesti Vabariigis ei olnud seisuslikke erinevusi. Nimetatud tegurid ja Eesti ühiskonna väiksus on põhjused, miks ei ole eesti keeles välja kujunenud **sotsiolektid**.

Kasutuskesksed keelekujud ehk **registrid** osutavad, mis suhtlussituatsioonis kõneleja viibib ja kellega ta vestleb või kellele kirjutab. Teatud keelendite kasutamine osutab, et tegemist on ametliku registriga. Oskussõnavara kasutamine näitab, et kõneleja räägib oma erialast või mõnest spetsialiseeritud valdkonnast (nt rahandusest).

Keskne erinevus keeles on kahe suure registri – suulise ja kirjaliku registri vahel. Suulise keele erinevused kirjalikust keelest tulenevad kahest tegurite rühmast. Suuline tekst luuakse üldjuhul koostöös kuulajatega, kirjalikku teksti loob kirjutaja üksi. Suuline tekst on protsessuaalne, seda luuakse paralleelselt väljaütlemisega ja muudetakse väljaütlemise käigus. Selle tulemuseks on suulisele keelele omased kordustega lausekonstruktsioonid, eneseparandused jms. Varem peeti suulise keele jooni lihtsalt lohaka või ebakorrektse keele joonteks. Tänapäeval tõlgendatakse neid suulisele keelele eriomaste nähtustena, mida uuritakse tegelikust keelekasutusest kogutud korpuste põhjal.

21. sajandi teisel kümnendil võib rääkida uuest allkeelest: kirjalikust spontaansest **internetisuhtlusest**, milles kasutatav netikeel (netisläng) sisaldab nii kirjaliku kui ka suulise keele omadusi, lisaks internetis endas loodud uuendusi (emotikonid, akronüümid jms).

Erinevad allkeeled jagunevad üldkeeleks ja oskuskeeleks. **Üldkeelt** valdavad aktiivselt kõik (või peaaegu kõik) vastava keele kasutajad. **Oskuskeeled** on spetsiifilised keelevariandid, mida valdavad vaid vastavalt koolitatud inimesed. Oskuskeele keskne eristaja üldkeelest on spetsiifiline sõnavara. See võib pealtnäha olla sama kui üldkeele oma, nt nii astronoom kui ka tavainimene kasutab sõnu *täht* ja *planeet*. Teadlase jaoks on nende vahel selge vahe, üldkeeles aga ütleme: *Tähed säravad*, kuigi nende hulgas on kindlasti ka mõni planeet.

Omaette nähtus on **släng**. Släng tähendab ennekõike eripärast sõnavara, mis jaguneb kindlate inimrühmade kasutatavaks sotsiaalseks slängiks (nt õpilased, vangid) ja erialaslängiks ehk mittenormatiivseks terminoloogiaks, mida kasutavad ka inimesed väljaspool seda loovat inimrühma (nt arvutisläng).

Eesti keele erinevaid allkeeli on uurinud Tiit Hennoste (allkeelte teooria, suuline keel, suulise keele korpus), Leelo Keevallik (suuline keel), Reet Kasik (reklaamikeel, õiguskeel), Krista Kerge (allkeelte teooria, õiguskeel), Karl Pajusalu (varieerumine eesti murretes), Tõnu Tender (släng), Jüri Viikberg (väliseesti keelevariandid) jt.

KIRJANDUST:
Hennoste, T. (toim) 2000. *Eesti keele allkeeled*. Tartu Ülikooli eesti keele õppetooli toimetised 16. Tartu: TÜ Kirjastus.
Hennoste, T., Pajusalu, K. 2013. *Eesti keele allkeeled*. http://www.digar.ee/id/nlib-digar:134646
Keevallik, L. 2003 Colloquial Estonian. Rmt.: M. Erelt (Ed.) *Estonian Language*. Linguistica Uralica Supplementary Series 1, 342–378.
Pajusalu, K., Hennoste, T., Niit, E., Päll, P., Viikberg, J. 2018. *Eesti murded ja kohanimed*. 3., kohendatud ja täiendatud trükk. http://www.emakeeleselts.ee/digiraamatud/Eesti-murded-ja-kohanimed_kolmas-trykk_2018.pdf.
Vainola, K., Kaplinski, L. 2003. *Eesti slängi sõnaraamat*. Toim. A. Aule. Tallinn: Aule Kirjastus.
Tender, T. 1994. Eesti släng: olemus ja uurimislugu I–II. Keel ja Kirjandus 5, 293–297; 6, 346–355.
Tartu ülikooli suulise eesti keele korpuse demoversioon: https://sekk.keeleressursid.ee/demo/
Netikeele kohta vt: https://et.wikipedia.org/wiki/Netisläng

Emakeele Selts. Roosikrantsi 6, Tallinn. +372 644 9331 es@eki.ee www.emakeeleselts.ee Tekst: Anna Verschik, Tiit Hennoste. Teostus: Margit Randmäe. 2019.